

Norsk Vanns innspill til:**Høring i Justiskomiteen 13. februar 2025 vedr.
Meld.St. 9 (2024-2025) Totalberedskapsmeldingen fra Justis- og
beredskapsdepartementet**

Rent drikkevann og effektiv avløpshåndtering er avgjørende for at samfunnet skal fungere, både i fred, krise og krig. Dette er sentralt i Norsk Vanns arbeid med kunnskapsutvikling, faglig formidling og interessepolitikk. Situasjonen i Ukraina og en rekke hendelser ved vannforsyningsanlegg i våre naboland har gitt økt fokus på dette også i Norge. Vannforsyning adresseres tydelig både i Totalberedskapsmeldingen og i foregående utredninger knyttet til forsvar og beredskap.

Utfordringsbildet

Vann- og avløpssektoren inngår i de komplekse forsyningskjedene som beskrives i meldingen. Oppstrøms er sektoren avhengig av strøm, økom tilkjørte rensekjemikalier, og kompetent arbeidskraft. Nedstrøms er en rekke samfunnsfunksjoner kritisk avhengig av vann: sykehus, helse og omsorg, produksjon og oppbevaring av mat og drikke, kjølesystemer og andre viktige og sårbare tjenester. Vann i ledningsnett er avgjørende for brannvesenets evne til å slokke brann, og for at automatiske slokkeanlegg (sprinkleranlegg) skal fungere. Den sanitære situasjonen vil raskt bli uholdbar hvis det ikke er mulig å skylle ned i toalettene.

Fravær av vannforsyning vil raskt sette samfunnet i en krisesituasjon. Følgelig er en beredskapssituasjon innen vannforsyning også en situasjon som berører hele kommunen. God håndtering av slike situasjoner krever et godt planverk, gjennomførte øvelser og omfattende koordinering.

Totalberedskapsmeldingen adresserer viktigheten av vannforsyning, og peker på prosesser som er iverksatt for å styrke forsyningssikkerheten. To forhold som vektlegges særlig er Nasjonale mål for vann og helse med tilhørende gjennomføringsplan, samt nylig nedsatt Utvalg for vannforsyningsberedskap hvor også Norsk Vann er representert. Dette utvalget går systematisk inn i viktige problemstillinger og er et viktig bidrag til beredskap på området.

Effektivering og finansiering av Nasjonale mål for vann og helse

Også Nasjonale mål for vann og helse har gode mål og intensjoner, og den tverrsektorielle gjennomføringsplanen inneholder en rekke viktige tiltak som vannbransjen har etterspurt over tid. Totalberedskapsmeldingen påpeker med tydelighet prinsippene for beredskap i Norge – hvor ansvarsprinsippet er sentralt. Dette er et viktig prinsipp, men situasjonen på vannområdet illustrerer at det også byr på utfordringer. Den nevnte gjennomføringsplanen tydeliggjør at ansvaret ligger på henholdsvis HOD for drikkevann, og på KLD for avløpshåndtering. Effektivering av tiltakene legges til deres direktorater. Selv om planen tydeliggjør både frister og sektoransvar på departements- og direktoratsnivå, er det for oss uklart hvordan dette i realiteten blir prioritert. Flere av de nevnte tiltakene skal iht planen gjennomføres i 2024, 2025 og 2026. Erfaringsvis er det viktig at slike tiltak og ambisjoner gjenspeiles i tildelingsbrev for de aktuelle direktoratene, evt i egne oppdragsbrev. Det må også ledsages av tydelige budsjettavsetninger.

Vi vil derfor understreke viktigheten av at beredskapsaspektet ved de nevnte tiltakene i Tverrsektoriell gjennomføringsplan knyttet til Nasjonale råd for vann og helse, blir vektlagt og at det øves tilstrekkelig påtrykk på de nevnte sektormyndighetene til å sikre effektivering av gjennomføringsplanen. Det er også viktig at tiltak for å sikre robuste vann- og avløpstjenester ledsages av nødvendig finansiering over kommende statsbudsjetter.

Behovet for en nasjonal ROS-analyse på vann- og avløpsområdet

God beredskap fordrer god situasjonsforståelse, inkludert kunnskap om risiko og sårbarhet.

Vann og avløp er et kommunalt ansvar, og drikkevannsforskriften pålegger norske vannverk å kunne levere tilstrekkelig mengde drikkevann «til enhver tid», også når det ordinære vannforsyningen ikke fungerer. Kommunen skal ha beredskap for å kunne håndtere dette, men det foreligger ikke tydelige planforutsetninger fra sentralt hold vedrørende hvor omfattende og langvarige unntakssituasjoner som skal legges til grunn for beredskapsplanene.

Kommunene har i all hovedsak utstyr for å kunne distribuere nødvann med drikkevannskvalitet til en gitt andel av egne abonnenter i en nødsituasjon, men større og mer langvarige hendelser vil ikke denne beredskapen være tilstrekkelig.. Ved større hendelser i de store byene eller på regionalt nivå, er beredskapen avhengig av tilgang på utstyr fra andre regioner. Ved svært alvorlige hendelser vil situasjonen måtte løses gjennom nasjonal koordinering og eventuelt samarbeid med naboland. Dette fordrer at sentrale myndigheter forstår og tar et overordnet og godt koordinert ansvar. Bortfall av vann vil også i løpet av kort tid få stor betydning for avløpshåndteringen, med store konsekvenser for både kritiske samfunnsfunksjoner og befolkningens daglige liv.

For å kunne ta et overordnet ansvar på nasjonalt nivå, må sentrale myndigheter ha et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag om sentrale risiko og sårbarheter. I Totalberedskapsmeldingen pekes det på viktigheten av forsyningsikkerhet på matområdet, og at Regjeringen vil gjennomføre en risiko-, sårbarhets- og beredskapsanalyse av norsk matforsyning. For å sikre en tilstrekkelig forståelse av utfordringsbildet på vann- og avløpsområdet nasjonalt, bør det utarbeides en tilsvarende risiko-, sårbarhets- og beredskapsanalyse for nettopp vann- og avløpstjenestene nasjonalt. Det nevnte Utvalg for vannforsyningsberedskap, nedsatt av Helse- og omsorgsdepartementet, har dette på sin agenda, noe vi både støtter og gjerne bidrar til.

For å sikre en beredskap på vannområdet i tråd med NATOs grunnleggende forventninger må en slik analyse bygge på scenarioer for alle deler av krisespekteret. Det er lett å undervurdere viktigheten av rent drikkevann og gode sanitærforhold i krise- og unntakssituasjoner, både for sivilbefolkning og militært personell inkludert utenlandske forsterkninger.

Siden Totalberedskapsmeldingen så tydelig adresserer både sektorprinsippet, samvirkeprinsippet og samtidig samordningsrollen, ønsker vi også i denne sammenheng å påpeke viktigheten av en overordnet ROS-analyse med tilstrekkelig bredde, som ser vann og avløp i sammenheng, synliggjør relevansen og medansvaret for alle relevante sektormyndigheter inkludert både Helse- og omsorgsdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet og Forsvarsdepartementet.